

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény inté- zendő. Kis-Mester utca 1382.</p>
--	--	--

Megnyitó beszéd

Nagy József énekkari alapítványozó emlék-
ünnepélyén 1882. márczius 5-én Debreczenben.

Emlékünnepélyt ülünk, a hála ünnepe ez. Épen 20 éve, hogy Debreczen város egyik szerény polgára, egykor kereskedő, Nagy József, kinek arczképe itt n. z. reánk, tette 2000 forint alapítványát a végre, hogy annak ötös kamata a kollégiumi énekkar tagjai közt ösztöndíjjul kiosztassék, a megboldogultnak halála évfordulati napján, márczius 5-én. E kegyes végakaratot teljesítjük mai nap. Teljesíti hálás emlékezettel a nemes tanuló ifjuság, azon szellemi és művészeti czélu egyletei közreműködésével, melyek az önképzésnek és haladásnak meg annyi közegei, teljesíti azon ifjuság, melynek javára a néhai alapító több rendbeli egyéb fontos alapítványokat tett, úgy hogy kegyes hagyatéka 18,000 frtra megy. — Teljesíti e főiskola, mely jóltevői koszorujába, e nemes város, fejedelmi férfiak, hölgyek, lelkészek, családok tündöklő nevei mellé, hálás érzettel csatolja mai ünnepélyünk tárgyát.

Mielőtt a megjutalmazandók nevei felolvastatnának, engedtessek meg nekem énekkarunk multjára egy futó pillantást vetni, mely énekkar mindenkor egyik ékesége volt főiskolánknak, az öröm, emelkedettség és fájdalom viszhangja, kifelé és néha messzeható kiáltó szava a szívek és keblek titkos ajtaján, a lélek országába nyitó szellemi kulcs. Felszólt, a hol az érzelem mintegy fokozva áradoz, gyászosan zengett ifju pályatársak és sok nagy ember koporsójánál; ott volt e nagy épület alapja letételekor, ott számtalan kiváló ünnepélyes alkalmaknál.

Ez énekkar első emelkedését Maróthi György kitünő tanárnak köszöni, a ki tudományos tekintetben is újjáalkotója volt a kollégiumnak 1738. és 1744. évek között, s „Harmóniás könyve“ által megkedveltette a szép éneklést. Ettől kezdve folyvást kedveltetett az énekművészet iskolánk fogékony ifjusága közt, megzendült a nagyok, egyének és eszmék tiszteletére. Így van feljegyezve évkönyveinkben, hogy mikor Gróf Forgács Miklós királyi biztos, a ref. kollégium javára a város részéről, a korább üldöző kéz által eltiltott segélyadományokat egység útján (commissio Forgachiana) részben folyóvá tette és 1773. január 8-án meglátogatta a kollégiumot, az énekkar zengedezésével tisztelte meg őt az öröm kifejezéseül s ő azt megindult lélekkel hallgatta.

Megjelent az énekkar a türelmi rendelet következtében romjaiból feltámadott n. váradi ref. egyház első istentiszteletén, mely a Tisza család udvarán vont sátor alatt tartatott 1784. január 1. A 123. év óta elnémult protestáns kultus szent szózata akkor zendült meg ott s ez örömben s a hitelv diadal napján a „debreczeni diákok énekkara“ is tényező volt. (Keresztesi: Krónika.)

E században kivált 1820. óta temetéseknel helyben, vidéken egyaránt közreműködött, óhajtatván és kerestetvén. Különösen Zákány József neveléstan tanára 1825. év óta alkotó, gyújtó hatására, új korszaka nyílt a zene- és énekművészetnek; az 1825-ös évek szaka hazánkban minden téren a pezsdülő élet kezdete volt, ez történt itt is, mindenki vágyott zene és énekkar tagjává lenni; a leghatásosabb templomi és temetési énekek, melyek ma is megrázzák a szívet, ekkor jöttek használatba s Tatai András és Uj Mihály költői tehetségü tógátus diákok szövegezték a meghonosított új énekeket. Zákány adta ki Nagy Károlylyal együtt a híres és hasznos „Énekhangzatos könyvet.“ (Szücs: Debreczen Története. 972 l.)

Az egyházi énekművelésre nagy emelcsöül szolgált az oratoriumi istentisztelet megnyitása, az oratorium (kollégiumi imaterem) 1826. február 5-én nyílt meg s az énekkar rendes működésének ott nyitott tér. E tér azóta mivelve van s művelése egyik szép és magasztos missiója az énekkarnak.

E tettus korszakban vettetett meg az éneklő ifjak pénz tárának alapja is, 1827. ápril 4-én, a méltóságos Beck Pál ur által Péchy Antalné kántusos temetéséért küldött 500 frtból e czélra külön tett 100 frttal kezdetvén meg. Majd Beck Pálné leánya temetése után 200 frtot küldött, mint kifejeztetik „azon muzsikai szerszámok ára pótlására, melyek most Pesten készülnek, hogy az éneklő és muzsikai kar, mely már az ifjuság között meglehetősen indulásban van, nagyobb-nagyobb tökéletességre menjen.“ (Tanárnokari jegyzőkönyv.)

Az első alapító pelbárthidai lakos és birtokos Radnóti György volt, a ki „a szépen virágozni kezdő éneklői és muzsikai kar alapja szaporítására“ 1000 forint tőkét tett le 1830-ban. Következnek aztán szép és változatos rendben Auer Andrásné Hoffer Zsuzsánna, Bereczki Márton helybeli leánytanító, Fiók Sándor hosszupályii lelkész, Kota Ferenczné, Zákány József, Tököli-Sabbás, Stahl Henrik, Szabó Pál és neje, Valics Antalné, Vajdai Nagy Lajos és neje Dobozi Erzsébet és a kegyelettel ma emlegetett

Nagy József. Legkésőbbben a zsinat alkalmával az érdemekben öszült elnök B. Vay Miklós, a ki 100 forinttal tisztelte meg az éneklő ifjak pénztárát. Az összes alap mintegy 8000 frtot tesz — mindez úgy tekinthető, mint az énekkar szent szerzeménye, vivmánya. A kamatok részint a rendeltetés szerint ösztöndíj adatként ki, részint lassankint növelik a tőkét.

Int az idő, hogy a szépművészet ez ágát ne engedje elhervadni a kollégiom kormányzósága, ma már szakszerű, rendes vezetés és tanítás kell, országosan lévén felkarolva az énekügy a dalárdák és zenedék által, melyek még nem is születtek, mikor ez énekkar zengedezett ifju erejében; de épen azért a verseny és erők megfeszítése miatt most már rendszeresebb szervezés követeltetik. Addig míg egy lelkes, ifju erővel bíró, zene és énekben gyönyörét találó, abban szak- és műértő zene- és énektanár, állandósított minőségben nem állittatik hivatalba, ki lesz téve énekkarunk az esélyeknek, bizonytalan hullámzásoknak s emelkedése is sokszor inkább a véletlennek lesz köszönhető.

Ének- és zenetanszék alapítására még kevés az alap, ezt fejleszteni, növelni életkérdés.

Vajha találkoznának korunkban is minél több szívek, kik ez ügy oltárára is meghoznák az áldozatot; s azok, kiknek az Ur módot adott, ne felejtkeznének el segélyére jönni a tanszék felállításának! Az ember csak ideiglenes vándora e földnek, — a végóra kongásakor megszűnik a földiekhez tartozni, kincse, vagyona szétolvad, mint bomló felhő a láthatáron s ki tudja! mily célokra fordittatik? Földi életünket a mi értékesebbé, maradandóbbá teszi, fentartja szellemi viszonyunkat: az a szent és nemes célokra áldozás. Te elköltözött szerény polgár! barátja ifjuságunknak és e tudományos csarnoknak! te már porladozol, de a te földi javaidból elszakasztott anyag — az alapítvány — megjegeczt, mint jótétemény s hatása érzik és mikor már egy század mulva azt sem tudja a város tünő lakosága, hol laktál, melyik volt házad? akkor is hat, alkot, teremt a te hagyományod, alapítványod. — Te az ifjuság szívében tehát a leglelkesebb ponton emeled fel a hála trónját.

És ti ifjak! tagjai e szépművészeti, művészeti körnek! emeljen az a tudat, hogy egy szemét képezitek az elődök által mivelte ének- és zeneművészet századokon át húzódo díszes láncolatának.

Már az 1657-ben kiadott iskolai törvényekben nyoma van, hogy voltak az akkori tanulók közt zenekedvelők és énekmívelők, kik lakodalmakon, ünnepélyes alkalmakkor s vendégek ablakainál és házainál énekeket, dalokat zengettek, az idézett törvény csak azt köti ki, hogy „míg a nap fen lészen“ addig történjenek azok, tehát nappal. A mi időt, szorgalmat, kitartást és buzgalmat szenteltek a vallási, nemzeti és emberies művészetnek, az nem csak lelketek művelője, nemesítője, hanem másoknak is vigasztalója és kellemesítője leend, s magának ez ifjuságnak is babért, rokonszenvet szerez; az édes anyának, e főiskolának pedig kedves nevet, emelést hódít. — A tudományok kertének e zengő bokra ne némuljon el a jövő századok alatt sem! Mig érez a szív és kebel, biztosítva van a méltánylás és elismerés. Hiszem, hogy valamint eddig pártfogókat nyertetek, ha hiven haladtok, a jövő is meghozandja az áldozni képeseket és tudókat. Légyen áldott emléke azoknak, kik szere-

tik az ifjuságot, a jövő ez eleven képét, s a kik e szereteteket oly tettekkel igazolják, melyek túlélik a koporsó hatalmát!*)

Balogh Ferencz.

A debreczeni Graduálok.

6-dik közlemény.

(Vége.)

66. Benedictiók:

G.-ben van 7, itt csak 5, ez kevés különbséggel egyez, fentartva mindig a nyelvtani és stylaris különbséget.

Advent: egyez.

Karácson: a tartalom rövidebb s nem is úgy következnek egymásután mint G.-ben.

Epiphania: a két első sor egészen más.

Husvét: csak kettő van, G.-ben 5, ebből a 2. 3. van itt.

Áldozó: egyez.

Pünköst: itt 1, G.-ben 3 van, ebből a 2. van itt.

Sz.-Háromság: egészen más.

Urvacsora után: egy szó különbség van, a többi ünnepekre nincs.

71. Antiphonák:

Advent, karácson s epiphania, kevesebb s nem azon sorrenddel mint G.-ben

Quadragesima: kettő egyez, 3-dik nincs, 4-dik egyez, az 5-dik a „Könyörülj rajtunk,“ mely G.-ben e helyütt el van hagyva, miután mint „adjutorium“ önálló énekül szerepel, ekkor tette Gelei Katona István ezt a semmit, invocationalis énekké, különben már többször irtam volt felőle.

Curiosum — s különösen t. Lugossy ur kedvéért — legyen szabad itt egy ódon szavat felemlítenem, ez antiphona második része szóról-szóra így van:

„Vig'azzatoc kereszt'enek, mert nem tudg'atoc az időt: vig'azzatoc azért, mert nem tudg'atoc, mikoron az ur Isten elíévendé, éstue anag' éfelkoron anag' tikszókoron, anag' reggel, hog' mikoro hirtelen el iouend, ne talall'on minket el alunan.“

Ez a tikszókoron bizonyosan hajnali kakas kukorikolást jelent. — Márk 13: 35-ben k a k a s s z ó áll a Petheféle bibliában is már.

A Spáczay-féle stylusa már előhaladottabb ennél, abban így van: „anagi tink szokor,“ a gyulafejérváriban

*) Nagy József énekkari alapítványának a 2000 frtnak 5% kamatából $\frac{1}{3}$ rész, a legkitünőbb énekes ifjunak adatik; $\frac{2}{3}$ rész pedig az éneklő kar minden tagja közt osztatik meg. — Jelen alkalommal a 100 frtnak egyharmada Sófálvi Károly 4-ed éves hittanhallgatónak íteltetett oda. Ezen emlékünnepevények műsorozata következő volt: I. s z a k a s z. 1. Gyászének. Id. Sz. Nagy Károlytól. 2. Megnyitó beszéd felügyelő tanár Balogh Ferencz urtól s a jutalmazottak megnevezése. 3. „Zampa“ nyitány Heroldtól, előadja a zenekar. 4. Viszontlátás Lachner Vinczétől, előadja az énekkar. 5. Komoly szavalat. Kiss Sámuelről. 6. Nép dalok. Zsaskovszki Endrétől, előadja az énekkar. — II. s z a k a s z. 7. Keringő (mindig vagy soha). Waldteufel Emiltől, előadja a zenekar. 8. Normann dal. Kückentől, előadja az énekkar. 9. Magyar dalok. Előadja Sófálvi Károly a zenekar kísérete mellett. 10. Vig szavalat. Medgyasszay Gyulától. 11. Csárdások. Előadja a zenekar. 12. Bortal. Nagy József-től. Előadja az énekkar.

szinte „tikszókoron“ áll, a bélyeiben szinte, de Márk 13: 35-öt szóról-szóra így találtam az 1608. oppenheimi Szenczi Molnár A.-féle kiadásban is: „Vigyázzatok annakokaért, mert nem tudgyátoc mikor jő (az o felett e van) haza az háznac Ura, estveje, vagy éyfélkor, vagy tic szókor, vagy reggel.“

E napi antiphona utolsó része más.

Nagy héti: a kezdete meg van G.-ben 88. lapon, a többi egészen más.

Husvét: itt sok hiányzik abból, mi G.-ben meg van.

Áldozó: az eleje itt nincs meg, s csak ezen kezdődik: „Galileabeli férfiak“ stb. s nem is azon sorrend szerint van.

Pünköszt: sokkal rövidebb. A második részben én a mostani 37. dicséret textusát látom, így van: „Jövel szent lélek ur isten, tölts be ajándékokkal, az te hivednek sziveket, és az te szerelmednek tüztét, ő benne felgerjeszd, ki minden pogány népeket, sokféle nyelveken az hitnek egységére, öszve gyűjtötted: dicséret teneked szent lélek ur isten.“

97. Invitatorium: csak karácsoni van, ugyan az, több innepre nincs.

102. Kyrie puerorum: nyilván ki van írva, hogy: „ante passionem canenda,“ G.-ben is a passio előtt van, Spáczayban ez van utánna írva: „in feriis magnis seu paschalis. Puer: Irgalmazz nekünk ur isten.“

104. Passio: egészen meg van a Máté szerinti, mind a két rész.

159. Jeremiás lamentatiói, mind a nyolcz. — Gyönyörű és ritka szép initialék, a végén nagyszerű cifrázat, melyeken bizonyára hetekig kellett az írónak dolgoznia. Ilyeket a csurgóban láttam.

169. Ugyanazon kézzel, mely a 47. lapon a nagypénteki éneket írta, sokkal későbből mint a cerimonialis rész, kezdődnek különféle énekek a Cantionaléból, melyek a XVI. századi gyűjteményekből mind ismeretesek, egy nevezetes jegyzés azonban — melyet itt látok először — van köztük, az t. i. hogy emez ének vagy inkább prosa: „Jer mi dicsérjük áldjuk“ (ad Titum 3), — mely benne van a Gönczi-gyűjteményben is, — karácson éjszakáján a vigilálás alkalmával olvastatott (írva van: in noctem Nativ. Christi), áll itt 15 részből, más és más sz. írási helyek levén össze szedve.

Az egész cerimonialis rész 168 lapot foglal el, — míg az egész könyv 246 lapból áll, melyek közül a végefelé több üresen maradt.

A későbbi kéz a 96. lapra (mely üresen volt a karácsoni invitatorium előtt) leírta az ujévi éneket: „Ez eszteni-dőt megáldjad,“ — ugyan a 3 sátoros innepre a felállókakat így:

Karátson Innepében	Ditsiriük	}	Ki nekünk ő sz. Fiát
			Ki etc.
Karátson Innepében	Int sziből	}	Elbotsátá az testben.
			Ki értünk megholt Fiát
Pz husvet Innepéb.	Ditsiriük	}	Ki értünk etc.
			Feltámasztotta testben.
Pz husvet Innepéb.	Int sziből	}	Ki nekünk az sz. lelket
			Ki nekünk etc.
Pz Pinkesd Innepéb.	Ditsiriük	}	Osztogattya bőszeggel

Ennek örüly föld stb. — Akkor időben midőn a papir meglehetősen drága volt s az emberek a pénzt is jobban megbecsülték, igen practicus írás mód vala.

A tartalom megismertetése után, habár bizonyos évet mondhatok is, ujólag ismétlem fentebbi mondásomat, hogy e kiváló becsü könyv valóban abból a korból származik, mikor még a Gradualis isteni tisztelet nem volt a magyar ref. egyházban teljesen kifejlődve, sőt minél tovább tárgyalom, annál inkább erősödik bennem az a vélemény, hogy talán épen Huszár Gál — ki az egyházat megalapítani s rendezni ment Óvárba — vitte magával Debreczenből!

Kálmán Farkas.

A heidelbergi káté rövid története.

I. Külföldön.

(Folytatás.)

Ha a testvér is ily elkeseredett harcot indított a testvér ellen, képzelhetni, mily elszánt volt a nagy katolikus tábor. A katolikusok előtt az egész heidelbergi káté iszony és gyűlölet, sőt megvetés tárgya volt. Mellőzve több nagy számú, de jelentéktelen támadókat, a jezsuiták veszélyes hadának műveleteit kell kiemelnünk, bár itt is csak részleteket említünk föl. A gunyiratok s a harmincz éves háboru iszonyúságai külsőleg, belsőleg gyengítették, pusztították a reformátorok kisdéd seregét, mely tér után tért vesztett. Midőn a liga serege Tilly vezérlete alatt Heidelberget ostrommal bevette, a pápai nuntius Montorio elragadtatással jelenté a római szent széknak, hogy e városban, „melyben a kálvinisták hitnormája a híres heidelbergi káté keletkezett, ezentul a szent mise fog ünnepeletetni s az igaz hit terjesztetik.“ A jezsuiták elszánt törekvései s műveletei folytán, az ellenségeskedés és gyűlölet lángja felhatott a fejedelmi trónig s bevonattak a harczba a kath. fejedelmek is, úgy hogy már Károly Filep a harmadik katolikus választófejedelem, az 1719. év ápril hó 24-ik napján kibocsátott rendeletében, a heidelbergi káté mindazon példányait, melyekben a 80. kérdés bennfoglaltatott — más példányok pedig nem voltak közforgalomban — azonnal elkoboztatta s annak az iskolákban tanittatását súlyos büntetés terhe alatt betiltotta. Erre nagy mozgalom indult meg a kátépartí Heidelberg részéről, melybe Poroszhon és Anglia mint ref. hatalmasságok is bevonattak. A heves, nem ritkán drasztikus kifejezésekkel rakott iratok, politikai színezetű czélozgatások, végre elérték a kívánt czélt s már 1720. május 16. napján új rendelet adatott ki, mely szerint a káté használata előbb ugyan megszorítással, később teljes szabad gyakorlattal meg lett engedve.

Míg szülőföldjén ily erős megtámadásoknak s küzdelmeknek volt kitéve a heidelbergi káté, az alatt a művelt keresztyén külállamokban, gyönyörűséges diadalutát tett, megnyerve s meghódítva a lelkeket. Ez történt elsöben is az által, hogy lefordítottatott az ő és új világ több nyelveire. A fejedelem megbizásából Lagus Józsúé és Pithopoeus Lambert leforditák latinra, a híres nyelvész Sylburg Frigyes görögre; majd lefordították héber, holland, francia, angol, olasz, spanyol, arab, új görög, singhaliai, lengyel és

magyar nyelvre. Azon zsinatok közül, melyek a káté iskolai taníttatását s templomi használatát kimondották, felemlítjük többek közt az 1568-ban tartott veseli, az 1571-iki emdeni, az 1618. évi dordrechi egyetemes reformált; az 1567. évi debreczeni, az 1646. évi szatmárnémeti zsinatokat. Lelki örömmel fogadták és bevették a kátét Schweicz több kántonra, az alsó rajnai tartományok, Brandenburg, Hessen, Anhalt hercezségek, Holland s ennek gyarmatai egész a tűzföld végfokáig, Franciaország, Anglia, Skócia és az amerikai szabad államokban.

Szép és magasztos jövő tárult fel e tisztán református jellegű, népszerű hittani könyv előtt; az említett államok ref. egyházai symbolikus könyv gyanánt fogadták el s a Luther kátén kívül, soha sem tett vallási irat oly nagy hódításokat s nem örvendett oly széles elterjedésnek, mint épen káténk. Három teljes századon át virágzott s a benne letett üdvigazságok milliók szívébe csepegtettek hitet, reményt s gyújtották fel az Isten és emberbaráti szeretet tűzét. — De a 18. század vége s jelen századunk kezdete, midőn az emberi elme ujitásaival, romboló és újból építő törekvéseivel hatalmasabban mint valaha, fölkel s haladt előre, káténkra is romboló hatása volt. Ujítás ujítás után következett, társadalmi, egyházi téren egyaránt. Az egyház igyekezett szabaddá lenni a symbolikus könyvek lánczaitól, kereste az utat, melyen szabadulást vélt találni. A protestáns egyházegyetem egyes kimagasló alakjai Németországban, egységet óhajtottak, így remélvén az egyház válságos helyzetének javulását elérhetni. Szóval reform kellett. Megindult az egyház terén az ujitási mozgalom; kezdtek a kátékon. A németországi protestáns unio egyik legfontosabb alapelve, épen a lutheri és reformált káté közvetítésében állott. A körülményekkel alkuba állottak s megszületett az uniált káté. De ez sok előcsatározás s szellemi küzdelem után jött létre. — A régi dicső ősök korcs fiai magában Pfalzban felkeltek a heidelbergi káté ellen; a mily hü orthodoxok valának az atyák, oly hü rationalisták lettek a fjak. Politikailag is átalakulások történtek. — A Rajnán inneni Pfalz 1803-ban a bádeni nagyhercezségbe kebelezetett; Károly Frigyes előkészíté, Lajos nagyherceg pedig létesíté 1821. évben a protestánsok unióját, a minek természetes következménye lön, hogy az eddigi lutheri és heidelbergi káté, nem maradhatott meg eredeti tisztaságában. A sok surlódásnak s elégedetlenségnek a bádeni egyetemes zsinat 1855-ben az által remélt véget vetni, hogy egy uniált kátét állapított meg, melyben a heidelbergi káté főtételei is befoglaltattak ugyan, de egészben véve az elerőtlenített s eredeti tisztaságától megfosztatott. Az uniált egyházak azonban a tények előtt tartoztak némán meghajolni.

Ez lett a káté sorsa saját szülőföldjén, de nem mindeütt. A németországi református egyházak mai napig irányadónak s symbolikus tekintélynek tartják ezt, kivált Anhaltban s a rajnai Poroszthonban. — Holland is engedett, hanyatlott, a rationalismus itt is nagy pusztításokat tett. Angol és skót földön a régi dicsőség fénye világol; s az északamerikai szabad államok földje, úgy látszik, legkedvezőbb talaj káténkra nézve. Amerika németajku reformátusai érezvén lelkökben a káté áldásos munkáját, 1863. január 17—23-ig Philadelphában magasztos örömnepet rendeztek, a heidelbergi káté 300 éves fenállása alkalmából. Dicső ünnepély volt ez, melyhez hasonlóval egy könyv sem tiszteltetett még meg. Az amerikai reformált status küldöttei, az európai ref. hittudósok pedig irodalmi termékeik beküldése által képviseltették magokat. — Gyönyörű emléke ez örömnepnek azon gyönyörű diszalbum, melyben a heidelbergi kátéra vonatkozó mintegy husz mű, egy emlékirattal egyetemben, az örömnepély alkalmából megjelent. — Ez időszak egész kátéirodalmat teremtett, miről bővebb leírást s a káté sorsáról részletes ismertetéseket találhatni a híres német folyóirat „Theol. Stud. u. Krit.“ 1863. I. és IV. 1867. I. és 3. füzetében és másutt.

Erdős József.

(Folyt. köv.)

Apologia a heidelbergi káté mellett.

A Prot. Egyh. s Isk. Lap f. évi 4-dik száma kezembem. Itt efféle dörömbölések: „Sokan még most az elavult, érthetetlen kátémagyarázattal untatják a hallgatókat... a káté helyett a zsinat is a bibliát fogadta el a vasárnap délutáni magyarázatok alapjául. S így megszüntette azon visszásságot, hogy maga a szent könyv helyett egy hibás, zavart kivonatot fejtegetünk évről-évre, vasárnapról-vasárnapra. Én óhajtom, hogy a káté által az istenháza szerelmétől elidegenített hívőket e tapintatos, életre ható s életet keltő (biblia-) magyarázatok által megnyerhessük s visszaédesgessük a templomba.“

Ezen kegyes szavak a derék Garzó által szerkesztett s kiadott „Gyakorlati Biblia-magyarázatok“ ismertetésében nyilvánulnak. Nyilvánulnak a magyar ref. szentegyház két — a biblia nemes és drága köveiből emelt — oszlopának (hely. hitvallás és heidelbergi káté) ez utóbbika s ennek magyarázata fölött.

„Megragadván a vak Sámson a középen levő két oszlopot, melyen az egész ház áll vala, hozzájok támaszkodék, egyikhez jobbkezével, másikkal balkezével... és nagy erővel megrándítván az oszlopokat, leszakada a ház a fejedelmekre és mind az egész népre, mely vala a házban: és így halának meg. Bir. XVI. 29. 30.“

Eltekintve a heidelbergi káté genezisétől, hogy az szüntette meg úgy az akkori szakadásait a ref. egyháznak, mint hatalmas elleneinek vádjait: lett a heidelbergi káté — melyhez hasonló stadiumot se maga a bíráló, se a mai theologus coetus nem tudna készíteni — egy rendszeres kalauza a szélrózsa minden irányában iramlott biblia-magyarázatoknak ellenében.

Ezen symbolicus egyik könyvét ref. egyházunknak, a kátét, elismeri bíráló a biblia kivonatának lenni: de e rendszeres complexumot nem ismeri el ref. szentegyházunk szolidaritására, egyöntetűségére üdvösebbnek a quot capita tot sensus-féle sokszor rendszertelen biblia-magyarázatoknál.

A heidelbergi káté cardinalis hitczikkei: a váltságáról, az apostoli hitformáról, s egyéb tartalma, az uri ima, tizparancsolat: mindezek bíráló lelki szemüvegein nem sarkpontjai a bibliának; neki Mózes, Sámuel, Dániel, Salamon stb. kellene.

A heidelbergi káté és ennek magyarázatai elavult (lásd alább), érthetetlen (lelkész és kritikus szól így?), a káté helyett a zsinat is a bibliát (hát a káté nem a biblia kivonata?) fogadta el; a káté hibás, zavart kivonatot, (kár

meg nem jelölni a bibliai hibátlan irányt, azon eszméket, miket megtestesítenünk kellene; kár egyik, a legújabb kátémagyarázatot, például vámosi Pap Istvánét, hogy nem vette bonczkés alá bíráló, kimutatva annak elavultságát, noha biz az évtizedekig bujdosott a négy egyházkerület könyvvizsgálóihoz, de nem admittálták a szabadsajtó 1848-iki megnyiltáig; zavart ugy-e ez, mert rendszeres?)

Az „Ujabbkori Ismeretek Tára“ 644. lapján vámosi Pap István veszprémi főesperes életrajzában olvassuk: „A heidelbergi káté magyarázata LII. urnapban 1848-ban kiadtak. Ezen mű sokban elüt (talán bíráló szerint: a vultságával?) a symbolikus könyvektől. . . még sem találkozott elefánt, ki meglábolta, vagy bárány, ki meguszta, megbírálta volna.“ — most egyszer datur tertius: a bibliai vak Sámson, ki előtt azonban egészen ismeretlen levén a mű, az oszlopot rándítá magára.

A magyar tud. akadémia tagja s a békésbánati egyházmegye egykori esperese Kiss Bálint így nyilatkozott s irt vámosi Pap István kátémagyarázatairól a kiadóhoz (mint ez a könyv előbeszédében olvasható): „Tiszteletes jó uram s barátom! Fontos rövidséggel adatnak elő a gondolatok, elkerülvén minden szószaporitást, mely a mai időnek divatos nyavalyája; világosan, jó renddel irt. Nem vitatja azon dogmákat, melyeknek soha végire nem mehet az emberi ész és melyek eleitől fogva gyűlölségnek, szakadásoknak eszközei voltak; a különböző vallásuak véleményének czáfolgatásával az időt nem vesztegeti, azokat nem ingerli, nem kárhoztatja, hanem a maga, okosságán és szentiráson épített meggyőződését, minden szelidséggel, de bátran, előadja mint illik okos emberhez és keresztyénhez; — a mieink értelmét, valamely vallásbeli tárgy felől, mások iránti kedvezésből nem hallgatja el, hanem okokkal támogatva adja elő, miért különbözünk véleményünkben másoktól. — Melyekre nézve, bár ha mindenben egy értelemben nem lehetek is, mégis azok olvasásában gyönyörködtem; mivel a káté a vallás igazságait, oly szívesen igyekezik tisztára hozni, s megváltónk érdemeit oly világos fényben az okos lélek eleibe terjeszteni; az Isten iránti tiszteletre, szeretetre oly buzgón lelkesíteni; — a vallás lelkére nem tartozó, különböző vélemények miatt egymástól elszakadt, elidegenedett keresztyéneket oly kiméleteséggel összebékéltetni, egyesíteni; a ker. hit minden ágazatait mindenütt a felvilágosodás, vigasztalás, erkölcsi jobbulás elősegelő eszközévé tenni. Ezekre nézve nemcsak az ifjabb lelkipásztoroknak és tanítóknak, hanem minden rendű s felekezetű keresztyéneknek is méltán ajánltatik; úgy is mint az eddig kinyomtatott kátémagyarázatok közt, a mai idő tudományos előmeneteléhez mérve, legjobbat, úgy is mint vallástanító épületes kézi s olvasó könyvet, méltó lesz kinyomattatni.“

Vámosi Pap István ezer példányban nyomtatott kátémagyarázata elfogyván, tíz évi sürgetés, unszolás után a még életben levő kiadó 1879-ben a második kiadást eszközölvén, Czelder Márton „Figyelő“-je X-dik füzetében ezeket olvassuk: „Ezen jeles művet, mely symbolikus könyvünknek a heidelbergi katechismusnak tétéleit LII urnapján használható s az összes keresztyén hit és erkölcsi igazságokat felölelő lelkes és világos előadásokban tárgyalja, ajánljuk különösen ifjabb lelkésztársaink figyelmébe. Többet ér ezen könyv, mint három négy divatos modern predikáció gyűjtemény. A mű az egész keresztyénségnek

van ajánlva, s jó lélekkel mondhatjuk, hogy olvasása minden felekezetű keresztyénnek hasznára válik. Köszönet a kiadónak s az Ur békessége a keresztyén vallás egyetemes igazságaiban gyönyörködének.“

Majd a Prot. Egyh. s Isk. Lap 1879-dik évi folyama 35-dik számában ezeket találjuk: „Legyetek mindenkor készek megfelelni azoknak, a kik számot akarnak venni a ti bennetek való reménységéről, I. Pét. III. 15. Igy szól az irás s ehhez képest mondhatni, hogy a mig lesznek vallásos hű lelkek, kik az apostol ez intelmét szívükön hordják, e könyv mindig meg fogja tartani becsét és kedves lesz azok előtt, kik a vallás örök igazságainak örök szépségü, egyszerű nyelven való előadásában gyönyörködnek. Irányát kifejezve találjuk a könyv e végszavaiban: A munkás és hasznos élet a keresztyén vallás czélja, általa dicsőítetik a mennyei atya, s egyedül a tiszta szívűek azok, kik az Istent meglátják. A munka egyiránt használható katekizmsni tanítások, valamint alkalmi rendes predikációkul. Melegen ajánljuk.“

Voltam 3 évig képviselője egyik legnagyobb egyházmegyének a tiszántuli ref. egyházkerületnek, részt vettem a papi vizsgákban: itten tanárok és esperesek uni sono Pap István kátémagyarázatát ajánlották a vizsgázó atyafiaknak.

Ama tekintélyes, a legilletékesebb enunciatiók után ítéljen a szíves olvasó, nem erös vád-e a hívőknek az istenháza szerelmétél elidegenítését a kátémagyarázatnak imputálni?

A heidelbergi káté tengernyi viszontagságai között sajátságos-e vagy borzasztó, hogy épen N.-Kállóban is hajdan a vármegyei hivatalnokok törtek a ref. iskolákba erőszakkal elszedni symbolikus könyvünket: és most majdnem egy hajóban a nazarénusokkal, tör lándzsát fölötte s ellene nagykállói ref. lelkész Görömbei Péter ur.

Vári Szabó S.

Egy pár közérdekű elvi kérdés.

A korszakot alkotó debreczeni zsinat művei azért különösen nagyszerűek, mert azok által az egyetemes magyar reformált egyház jövő nagyságának alapkövei vannak lerakva! — ellenben ha annak egyes alkotásait vizsgáljuk, igen kevés közvetlen üdvös hatását tapasztaljuk azoknak, nem csak a jelenben, hanem még a közel jövőben is!

A zsinat beillesztette ugyan egyházigazgatásunk keretébe az oly szépen oda illő konventi bíróságot, — de meghagyta az egyes egyházkerületeknek a kiváltságait, sőt némely elévült szokásait is; mely miatt a konventi bíróság működése igen megnehezítve van.

Megteremtette a zsinat az annyira égető szükségű magyar országos reformált közalapot, a mely mint tudva van, segélyezési és nyugdíjazási osztályra van részletezve; a segélyezési osztály feletti intézkedéssel, sőt annak életbe léptetésével a konvent van megbizva; ennek tehát jótékonyosságát az 1891-dik évig vagy is a közelebb összeülendő zsinatig még csak lehet némi kilátás; — ellenben a nyugdíjazási osztály életbeléptetését, magok az egyes egyházkerületek akadályozták meg az által, hogy e nemű tőkéiket a közalap részére átengedni nem hajlandók!

E tekintetben tehát nem csak az egyes egyházkerületek, hanem minden egyházmegyék, — tőkéik kezelése, sza-

poritása, az arra szorultak és érdemesültek segélyezéséről gondoskodás továbbra is — belkörü intézkedések alá tartozik. — És épen e tekintetben, az egyházmegyék gyám- és nyugdíjintézetei érdekében bátorkodom én egy pár elvi kérdést szellőztetni.

Első kérdés:

Azon rendes lelkészek, kiket a kegyelet évet megállapító statutum hivatalban talált, ha más egyházba választatnak el, követelhetnek-e utódoktól csonka és kegyelet évi jövedelmet??!

Az én véleményem szerint nem! mivel:

A statutum szerint „minden lelkész kegyelet évi jövedelmet, visszatérítés nélkül, csak egy izben tartozik adni!“ A ki tehát még egy izben sem adott, azért, mert a törvénynek visszaható ereje nincsen és nem volt: az új választás által új körülmények közzé és a dolog természetéből következőleg, jövedelmezőbb állásba jutván, a Statutum szabványa alá esik, a melynek világos értelme szerint „ha ismételve kellene kegyelet évi jövedelmet adnia, csak akkor követelhet utódától kárpótlást!“ — ennyiben tehát nézetem jogos. De továbbá mivel

ha azon jövedelmezőbb egyházba nem a Statutum vérté alatt édesdeden nyugvó, hanem egy segédlelkész választatik el, az minden szó nélkül, vagy az özvegynek és árváinak, vagy pedig a gyámintézet részére a kötelezett tartozást a szabály értelmében kiadja: mennyivel könnyebben teheti ezt egy rendes, de még kegyelet évet soha nem fizetett lelkész!! Ennyiben pedig nézetem igazságos!

A második kérdés:

Azon rendes lelkészekről, a kik különböző egyházmegyék s talán kerületek köteleibe tartoznak és hivatalihelyöket bármikből megcserélik, — az illető gyámintézetek csak a rendes tagsági díjat követelhetik-e?! vagy pedig követelhetnek egyszersmind csonka és kegyelet évi jövedelmet is??!

Az én nézetem szerint igen, mert:

a gyakorlat szerint mindenik lelkész, előbbi egyházmegyéje gyámintézetéhez jogosultságát megtarthatja; — egy újabb egyházmegye gyámintézetéhez jogosultságot, épen csak a tagsági díj befizetése által megszerezni, ez előttem némi üzérkedésnek tünik fel!

találkozhatnék ugyanis oly vándor hajlamu lelképásztor, a ki négy vagy öt egyházmegye gyámintézetéhez jogosultságát, épen a tagsági díj befizetése által megszerezné és így utódai részére egy kis kapitalist gyűjtene. — Nézetem szerint tehát a gyámintézetekhez jogosultságot, épen csak a tagsági díj befizetése által megszerezni egy idegen lelkésznek sem lehet. De továbbá mert:

ha valamelyik lelkész egyik egyházmegyéből a másik egyházmegyébe cserél, erre vagy kényszer kötelezi, vagy személyes érdeke és ambíciója vezeti; — bármelyik eset álljon is elő, töllök a kegyelet évet követelni lehet:

azért ha kényszer utján mentek; — hiszen a polgári törvények is a kisebb hibákat bizonyos nemes célra kiszabott bírsággal sujtják, a hibás lelkész pedig az egyházi törvények szerint bírságotassék meg új egyházmegyéje gyámintézete részére fizetendő kegyelet évvel;

ha pedig személyes érdeke és netalán ambíciója vezeti a cserére, ezen esetben ismét nem ama kényelmes uton, épen csak a tagsági díj befizetése által, hanem a kegyelet év javadalma átengedése által is igyekezzék megszerezni, a sokunk részéről véres verejtékkel szaporított, gyámintézetek tőkétéhez jogosultságot!

Igen óhajtanám ha ezen közérdekű egy pár elvi kérdést, avatottabb emberek bonczolgatnák és megoldanák!!

Alea jacta est!

Pótor Dániel m. k.
szamos-ujlaki ref. pap.

Felekezeti gymnasiumaink jövője.

Az országgyűlés közoktatási bizottságának albizottsága bevégezte a gymn. és reáliskolai oktatásról szóló törvényjavaslat tárgyalását, illetőleg a behívott bizalmi és szakferfiak kihallgatását.

Nagy kérdés azonban, hogy e dolog megérett-e már arra, hogy a törvényjavaslatból törvényt csináljon a magyar országgyűlés? Pedig annyi remény, annyi várakozás fűződik nálunk a középisk. oktatásról szóló törvény létrejöttéhez, annyira sürgetik minden oldalról a törvény meghozatalát, hogy talán vakmerőség is olyan hangot hallatni, mely szerint — legalább a lefolyt tárgyalásokból ítélve a közvélemény nincs még tisztázva annyira, hogy hamarjában egy mind általában a nemzeti kultúra, mind az állam, mind az egyes isk. fentartó hatóságok, felekezetek jogos kívánságait, vágyait, reményeit és várakozásait kielégítő középiskolai törvény létrejövetelét lehetne remélni. — De azért ne rettenjünk vissza.

Mert vegyük a dolgokat egyenként:

A betérjesztett javaslat a gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szól, tehát már a czimben eldőnti, hogy jövőre kétféle tudós középiskola fog Magyarországon a felsőbb szakoktatás előkészítője gyanánt szerepelni. — Pedig ha tekintetbe vesszük mindazt, a mi e tárgyra vonatkozólag ép az újabb időben történt és mondatott, nagy kérdés, czélszerű-e most, ép a fejlődés jelen stadiumában határozni a kétféle tudós középiskolának nem csak fentartása, hanem épen egymáshoz való viszonya felől is. A jelenlegi magyar reáliskola nem az, a mi csak néhány évvel ezelőtt is volt. Hogy a mi volt, annak fentartása nem volt czélszerű, azt talán eléggé bizonyítja maga az átalakítás, a kursusnak 2 évvel megtoldása. Hogy a jelenlegi reáliskola megfelel-e a czélnak? a felől az átalakítás után ilyen hamar még nem lehet alaposan nyilatkozni, sem pro, sem contra, de lehetlenség nem látni a közönség növekedő részvétlenségét, szinte lehetlenség figyelmen kívül hagyni az új szervezet czélszerűtlenségét bizonyító elméleti okokat. Képesítsen-e a reálisk. érettségi vizsgálat az egyetemre is, annak legalább némely szakára? be kell-e vinni a reáliskolába is a latin nyelvet? és pedig köteleos vagy fakultatív tárgyképen-e? lehet-e az újabb nyelveket, nem gyakorlati célból, hanem a formális képzés szempontjából, a latin nyelv alapvető ismerete nélkül úgy tanítani, hogy azok valósággal az értelmi képződés gymnastikái legyenek? tehát lehet e képzelni tudós középiskolát ó classikai nyelv nélkül? ha még a reáliskolák is honában is bevitték beléjük a latin nyelvet, czél-

szerü e nekünk a tanügyi tapasztalatok mezején új utat törni? vagy ha a reáliskolába csakugyan bevisszük a latin nyelvet, nem lehetne e akkor a gymn. és reálisk. oktatást legalább bizonyos fokig egyesíteni? stb. stb. mindezek oly kérdések, melyekről épen nem lehet azt mondani hogy annyira tisztában van velök a közvélemény, hogy szavára egész nyugodtan rábízhatná a magyar nemzeti kultúra iránt érdeklődő ember, a döntő elhatározást s teljes reménnyel várhatná azon törvényt, mely a vélemények jelenlegi forrongó chaosában fog megszületni.

Menjünk tovább. -- Mindenki tudja, hogy néhány évvel ez előtt még oly hatalmas volt hazánkban azok pártja, kik az oktatás ügyet kizárólag az állam monopoliumául kívánták tekinteni, hogy még pld. a népoktatási törvény megszületésekor, alig emelkedett egy bátor hang az iskolázás felekezeti alapon történendő rendezése mellett. S ma? Hasonlítsuk össze csak a jelenlegi törvény javaslatot a népoktatási törvényvel, s lehetetlen fel nem tűnni az intéző körökben beállott nagy nézeteltérésnek. Ma csaknem ott állunk, hogy maga az államhatalom a megengedhető legszélesebb felekezeti alapon kívánja rendeztetni a középiskolai oktatás ügyét. De vajjon ily gyors átalakulás közben, midőn alig több egy événél, hogy még szakferfiak körében is elkecseregelt vita tárgyát képezte az, vajjon megengedhető e pld. a protestánsoknak, hogy magok képezhessék a saját tanáraikat, míg ma a törvény javaslat még azon esetben is felhatalmazza nem csak a képzésre, hanem a képesítésre is őket, ha a hitfelekezet tanárképzése és képesítés módja nem felel meg a törvény feltételeinek; -- ily gyors átalakulás közben -- mondom lehet e gondolni, hogy innen, és túl annyira lecsilapodtak már a kedélyek, hogy a legközelebbi jövőben bizton lehet várni a felekezetek és állam közti jogviszonynak legméltányosabb, minden jogos érdeket kölcsönösen tekintetbe vevő szabályozását, illetőleg ily szabályozó Compromissumnak létrejövetelét?

Ott van továbbá a róm. cath. iskoláknak adandó Autonomia s ezzel szoros összefüggésben az oktatási alapok, illetőleg a felekezeti iskolák állam általi segélyeztetésének ügye. Ott van magában a törvényjavaslatban a merev Centralisationnak a mérsékelt decentralisatióval való küzdelme. Mindezek oly dolgok, melyek felől épen nem mondható hogy már megválna állapotva a közvélemény, nem mondható hogy tisztában volna velök a többség. -- Ha pedig ép e fontos dolgok a törvényben hibásan találnának elintéztetni, akkor jobb ha létre sem jön -- az a törvény, -- akkor bármennyire kívánnók is a középiskolai oktatásról szóló törvény mihamarabb meghozatalát, épen nemzeti kulturalis fejlődésünk érdekében jobb ha várunk még pár évig az eszmék tisztázódására. -- Az eszmék ezen tisztázódását, magán körben és nyilvánosan, saját gondolatainak nyugodt és tárgyilagos védelmezése által elősegíteni, azt hiszem, mindenkinek kötelessége.

Én részemről a törvényjavaslat sok intézkedését sem czélszerűnek, sem szükségesnek nem tartom. Károsnak tartom a szabadmozgásnak oly nagy mértékű megszorítását -- mint a minő czélözva van, épen magának a tanítás ügyének szempontjából; -- de másfelől meg a törvényjavaslat czélzott intézkedései által teljességgel nem látom biztosítva a középiskolai oktatás ügy oly mérvű emelkedését, a minő kívánatos, sőt viszonyaink közt szükséges volna, a miért aztán a felekezetek is

nyugodtan mondhatnának le törvényadta, megszokott jogairól, eleibe tevén a hazafiságot a jogvédelemnek. És épen azért, legyen szabad nekem mint a prot. tanügy egyik csekély munkásának elmondani nézeteimet a szóban forgó törvényjavaslatról, mielőtt az az országgyűlés tárgyalása alá kerülne. Hátha keltene illetékes egyénekn is valami hasonló gondolatot ezen nyilatkozat, mely egyébiránt valeat, quantum valére potest.

(Foly. köv.)

Debreczeni ref. egyház közgyűlése 1882. márt. 12.

A debreczeni ref. egyháztanács fájdalmasan értesült Zagyva Imre lelkész halála felől, emléket s érdemeit jegyzőkönyvileg örökíti.

Özvegye a következő 1883. ápril 24-ig élvezi a kegyeleti évet. A most ürességben levő 2 lelkészi állomásra nézve határozott, hogy a jövő Szent-György napig ideiglenes lelkészek alkalmaztatnak mindkét állomáson s a felfizetés az özveggy nőknek, a másik felfizetés pedig a debreczeni egyházmegye lelkészi gyámintézetének fog adatni, az ideiglenes lelkészek fizetéséről az egyház gondoskodván.

A Klobusiczky Pallai alapítvány jótéteményében részeseülő 10 ifjunak segélydíjja egyénekenként 80 - 80 frtra emeltetett fel 52 frtról, s kimondatott, hogy a végrendeletben foglalt föltételek a fölvételnél szorosan megtartassanak.*)

Egy még 1873-ik évben letéteményezett adománylevelé bontatott fel az egyháztanács színe előtt t. i. Aranyi Józsefné Némethi Klára 100 darab aranyat adott át még azon időben a kistemplom építésére, de míg élt, névtelenül kívánt maradni, a mult hó végén elhalván, most tétetett nyilvánvalóvá szép adománya.

A Várad-Aszalai alapítványra fölvett tanulók felügyelő tanárául Kovács János gymn. tanár választatott meg.

Az egyház ügyvéde Debreczeni László elhalván: helye az ápril 10-én tartandó közgyűlésben fog betöltetni.

K ü l f ö l d.

A világ legerőteljesebb presbyteri egyháza kétségkívül Amerika egyesült államaiban van. Van benne 5598 gyülekezet 5080 lelkésszel és 581,401 kommunikálóval s mult évi bevétele 18.400,000 arany forint volt. És ezen egyház folyvást emelkedik. -- Összehasonlítva 1881-iki helyzetét 7 év előtti helyzetével, kitűnő előhaladás jeleire találunk. Gyülekezeteinek száma 600-zal, lelkészeinek száma 389-czel s tagjainak száma 75,367-tel több most, mint 7 év előtt volt. Érdekes körülmény az, hogy azon többlet, mely e 7 év alatt összejött, azon országban igen jóra való és tiszteletreméltó felekezetet alkotna magában véve is.

Az angol bibliaterjesztő társulat fenállásának 77 éve alatt 91.014,448 darab bibliát terjesztett el a világon részben

A fölveendőknél következő kellékek kívántatnak meg: a) zemplén-, szabócs-, biharmegyei vagy debreczeni születésűek legyenek, az alapítók rokonai bár másunnan származtak is elsőszéggel bírnak; b) árvák legyenek, azonban olyan is felvehető, kinek egyik szülője él ugyan, de az illetőt tartani nem képes; c) hacsak lehető nemes származásuk legyenek.

vagy egészben. Az amerikai bibliaterjesztő társulat pedig 65 évi működése folyamán 38.882,811 példány bibliát.

Egyházak és papok Norvégiában. Ez ország lakossága — jó részben a nagy kereskedelmi tengerészetben levén elfoglalva — nagyon szórványosan lakik szerteszt s mivel egész Norvégiában csak 360 gyülekezet van, lehet képzelni, hogy azok mily távol esnek egymástól. — Több gyülekezet igen nagy s némely helyen három-négy, sőt a lakatlanabb vidékeken hat főkegyháznak is lelkésze, ugyanazon egy ember. A főgyházban gyakrabban tartatik istentisztelet, mint a mellék- vagy főkegyházakban. — De mindenesetre kötelessége a lelkésznek mindenütt szolgálni és így, természetesen, a mint küldetésébeu sorra jár az egyházi szolgálta, nem tehet másképen, minthogy egy-egy helyre ritkán kerül a sor. — Norvégia legkevésbé hozzájárulható helyei közül néhányban évenként csak kétszer hirdettetik az ige és szolgáltat ki a sákramentom. Nem kell azonban gondolni, hogy a nép ne gondolna vasárnapokon lelki érdekeivel, ha nincs is pap közelében. Bibliával s egyéb szertartási könyvekkel felszerelve, összegyül a nép valamelyik presbyter vagy közegyháztag házában s énekelve, imádkozva és Isten igéjét olvasva közös isteni tiszteletet tart. A lelkészek átlag véve 1000 frtnyi fizetést kapnak s ehez még karácsonkor és husvétkor bizonyos pótdíjazást, ajánlatot, a mely ajánlatok nagyban különböznek egymástól azon becslés foka szerint, melyben a gyülekezetek lelki vezetőik iránt viseltetnek. Városokban átlag 2000 frt fizetést nyernek a lelkészek s a dómban vagy székesegyházban 2500 frtot. Norvégia püspöke 6000 frt évi fizetést kap.

Missiói mező. Ötven évvel ezelőtt 502 missiói állomás volt Anglián kívül. Most van 5765, a növekedés tizenegyszeres. Ötven évvel ezelőtt 656 főszentelt missionarius volt, benszülött és idegen. Most pedig van 6696, tehát több mint tizszeres a növekedés. Akkor 1256 másféle missiói munkás és segítő volt a rendes hittérítők mellett, most pedig számuk csaknem harminczszorosan szaporodva, 33,856-ot tesz ki s egészben több mint 40,000 munkás van most elfoglalva a világ megtérítésének nagy művében. Óriási a haladás, mit e munka tett az utolsó tíz év alatt, mikor tizezerekkel lehet számolni a megtérteket, ha megtekintjük a korábbi évek nehéz munkáját, mikor Morrison Róbert hét évig várakozott Chinában, Ádám tíz évig Port-Natalban az első megtérte; a londoni missiói társulat meg tíz évig várt Madagaskárban és harminczig a madrasi kormányzóságban a nélkül, hogy csak egy lelket is meg tudott volna téríteni és tizenöt évi munka után nyerte meg Tahitában az első convertitát; a baptisták pedig 21 évig várakoztak megtérők után a tehiguk között. S valójában nehéz munka is az, mit a hittérítőknek folytatniok kell, mert a keresztyén világon kívül is van magas értelmiség. Szakértő szemtanuk beszélnek pl. hogy Indiában a brahminok értelmiségét semmi felülmulni nem tudja. Indiának tudósai ők. A nyelvek királynéja, a szanszkrit képezi saját tulajdonukat. E nyelv csaknem határtalanul nagy irodalma kitünő mező értelmi fejlesztésükre, s valóban e brahminok világos, erőteljes és rögtönösen működő elmetehetséggel rendelkeznek. „Én sohasem vitatkoznám, ha missionarius volnék, — mondá a madrasi egyetemen egy brahmin tudorjelölt, — hanem egyszerűleg kézbe adnám a bibliát és azt mondanám: olvasd ezt!”

Magyar nyelvű isteni tisztelet New-Yorkban. Távoli földről, Amerikából kezünkhöz jutott egy egyházi lap „The New-York Evangelist“ február 9-iki száma, melynek három különböző helyén is érdeklő olvashatjuk azon mozgalmat, melyet e világvárosban lakó magyarok, magyar nyelvű isteni tiszteletek tarthatása végett indítottak meg. Elmondatik egy helyen, hogy a new-yorki presbyterium pártfogásába vette az ügyet s megtett mindent, hogy állandó istentiszteleti helyhez jusson a gyülekezet, mely már most is összejö rendes isteni tiszteletre Kecskeméti Ferencz lelki vezetése alatt. A belmissiói bizottság is fog adni némi pénzsegélyt az érdeemes vállalatnak. A szerkesztői megjegyzések rovatában el van mondva, hogy a new-yorki presbyteriumnak azon ténye, hogy gondoskodik a városban levő magyarok vallásos szükségéről, kik ugyis sokkal inkább rokonszenveznek az ő egyházi tanaikkal és politikájukkal, mint bármely más egyházzal is, nagyon idejében jött s igen örvendetes esemény a közvetlenül érdekeltek előtt. E mozgalom létesítésében tán senkinek sincs annyi érdeme, mint gróf Eszterháznak, ki néhány év óta nagyra becsült polgára New-York városának. — A gróf felhatalmazta a szerkesztőt, hogy fejezze ki a presbyterium előtt a maga és honfitársai nevében szives köszönetét. A lap egy harmadik helyen „Magyar isteni tiszteletek New-Yorkban“ cz. alatt Leon B. Tenney ír egy cikkcskét, melyet itt kevés kihagyással mi is közlünk. A kis cikk így szól:

„Az egyedüli magyar nyelvű isteni tisztelet a globus ez oldalán az, mely most New-York városában tartatik. Különös érdekű dolog ez a presbyterianusokra nézve, a mennyiben a lelkész a magyar ref. egyház tagja, mely hitében Kálvint követi s kormányzatában a presbyteri formát fogadta el. Az utolsó nemzetiségi census azt mutatja, hogy New-York lakói közül több mint 4000 Magyarországon született. Ezek közül csak kevesen látogatják rendszeren az istentiszteleti helyiségeket. Nem sokkal nagyobb ezeknél azoknak száma, kiknek nagy hasznukra válnék, ha a mi angol nyelvű isteni tiszteleteinket hallgatnák, a mint ez általában igaz mindazon polgártársaink nagy részéről, kik nem angol nyelvű országokban születtek. Üzleti összeköttetések, az ujságok és más befolyások alapján, megismerik nyelvünket felületesen, úgy hogy hamar használni tudják annak azon részét, mely a világra tartozik, de nyelvünknek azon részével, mely Isten országához tartozik, a legtöbben nincsenek ismeretségben. Mindez emphaticce igaz a közöttünk levő magyarokról. Mindazáltal néhányan e polgártársaink közül éveken át remélték, hogy találnak módot hatásosabb módon befolyásolni testvéreiket. — Különösen olyanok törekedtek erre, kik régóta le vannak itt telepedve, közéjük számítva Eszterházy grófot, ki 1849-ben száműzetett, mert nagyon szerette a szabadságot. Azt hitték ezek, hogy keveset lehet egy magyar lelkész nélkül tenni. — A gondviselés munkájának látszott előttük, mikor tiszteletes Kecskeméti Ferencz ur mult évi szeptember havában New-Yorkba érkezett. Csakhamar fölkérték, hogy kezdje meg e munkát és ő azóta mindig azzal foglalkozik. Miután ő bevégezte lelkészi tanulmányait, ismeretei öregbitése végett elment Skóciába, majd Páncsován valamivel több mint egy esztendeig lelkészkedett s hogy életmunkájára annál jobban előkészítse magát, hazája és Skócia kitünő lelkészeinek ajánló leveleivel ellátva, kiment New-Yorkba, belépett ott

egyik theologiai seminarium tagjai közé, míg jelen munkaterére lett szólítva, mely patriotismusának épen úgy megfelel, mint keresztyéni érzelmeinek is. Isteni tiszteleteket minden vasárnap délelőtt tartanak egy felolvasásokra használt teremben. Azoknak, kik ismerik Kossuth Lajos vonásait, egy pillantás elárulja, hogy micsoda fajhoz tartoznak ezen emberek, — ugyanazon büszke viselet, melylyel e nép követői az ausztriai császár előtt állottak 1848-ban és a melylyel tanulatlan ujonczai győzelmesen verték le Ausztria veteránjait, míg az oroszok közbe nem léptek. — Egy független nép nyíltsága tünik náluk elő s azon udvariaság, mely a sokdolgu nyugatot megkülönbözteti a ceremónia-szerető kelettől. — Az isteni tisztelet felálló énekkel, előimával kezdődött, melynél mindenki állott, melyet egy zsolttár éneklése követett, énekelve oly bűbajosan és különösen, minő nagy részben az ő nemzeti zenéjük. Leginkább feltűnő volt azon öröm, gyönyörűség, melylyel énekeltek, a mint egyik a másik után csatlakozott az ifju lelkész hangjához. Látszott, hogy a lelkész beszéde és a zene sok emléket idézett föl bennük a nagymessze otthonból. Tiszteletteljesen állva hallgatta a gyülekezet a textust. Kevesen, még legjobb nyelvészeink közül is kevesen birnak kellő ismerettel a magyar nyelv, vagy annak gazdagsága felől. De egy olyan valaki, mint e sorok írója, ki nem ismeri azon nyelvet, szívesen elhiszi azok állításait, kik rendkívüli erejét s édeségét ismerik s dicsérik. — A mozgalom figyelmet ébreszt, különösen e város presbyterianusai között. Bárkire nézve is, ki e városban lakik és szabad idővel rendelkezik, érdekes s látogatásra méltó hely ez és a kinek magyar ismerősei vannak, jót tesz velük ha figyelmezteti őket ez összejövetelekre.“

—y—s.

T Á R C Z A

Néhány vonás a baseli egyetem legrégebbi multjából és jelenéből.

(Folytatás.)

Az egyetem fiatal humanistái között hasonlíthatatlanul legnagyobb Loriti Henrik, szülőföldéről az akkori latinizáló szokás szerint: Glareanus. Tanult Kölnben, 1512-ben Maximilian császár iránt dicsőköltményéért, ettől borostyán koszorúval kitüntetve — poéta laureatussá avattatott. Kitűnő jártassággal bírt a régi nyelvekben, matematikában és zenében, e mellett igen szellemes, tele finom humorral; egyik legjelesebb példánya az akkori humanistáknak. A kölni mindenható scholastikának nem sokára a leghatározottabb ellensége lett s midőn a hitnyomozó főnök a Reuchlin elleni küzdelemben ennek „speculum ocularé“-ját megégettette, elhagyta a várost, Baselse jött 1514-ben s itt a szép-művészeti tanszakra felvétetvén, nagy befolyásu pártfogóinak közbenjárására egy bursa vezetésére engedélyt kapott. Itt aztán egy nagy számú előre törekvő ifjuságot gyűjtött maga körül, kiket a régi classicusok ismeretében bevezetni fáradozott s oktatását oly nagyra becsülték, hogy tanítványainak száma 30-ra is felment. Melegen üdvözölte az előre haladó reformációt; míg az egyetem legtöbb, kivált vénebb tanárai ellenséges álláspontot foglaltak el

azzal szemben, ő két barátja: Zwingli és Oecolampad mellett nyilatkozott. Nemsokára azonban megváltoztatta előbbi nézetét, barátjaitól és a reformációtól, miként Erasmus, elfordult. Neki is, mint az akkori humanistáknak, általában egyedüli célja a régi tanok visszaállítása volt s midőn a classicai tanoknak a vallásos és egyházi kérdések előtt háttérbe szorulniok kellett, boszusan hátat fordított az új fejlődésnek, — de társai és tanítványai közül többen, kik az ő iskolájából kerültek ki, haladtak a megkezdett uton s sikeres egyengetői lettek az egyetem reformálásának.

A csak most említett két jeles férfival a humanismus itteni tanárainak sora bezárul. Voltak még többen is, — ezeket azonban a sok kitűnő tanítvánnyal együtt mellőzzük egészen; vesünk a helyett inkább egy rövid pillantást arra a lázas szellemi tevékenységre, mely az egyetemen kívül a tudós város minden részein szemeink előtt feltárul. Az universitas csak egy kis töredék, a szabadabb szellemnek hódoló néhány jeles tanítójával csak kiegészítő része volt az itt domináló humanista körnek. A központ más helyen székelt, — a tudományok királya ott élt a Frobenius-féle házban, a kor leghiresebb tudósa rotterdami Erasmus személyében. Onnan világolt le fényesen mint a nap, kinek körülr forogtak, kitől nyertek fényt a tudomány egén feltűnt apróbb csillagok. Európai körutjában 1514-ben látogatta meg elsőben e várost, már akkor megtetszett neki az a tudós társaság, melyet itt talált; ez és a személye iránt nyilvánult nagy tisztelet, főképp pedig a saját és mások műveinek világ elé bocsáthatása ösztönözték őt arra, hogy látogatását gyakrabban ismétlje s hogy 1521-től kezdve ide költözzék állandó lakóul; mert az egész német földön egyedül itt állt virágában akkor a könyvnyomdászat; itt éltek a kor legjelesebb könyvnyomdászai, Amerbach és Frobenius, azonkívül tudós férfiú mind a kettő, kik nagy kamatokkal fizették vissza a humanismusnak, a mit attól nyertek. Ez volt az ok, mely ide egybegyűjtötte a tudomány embereit, — ez vonta ide Erasmus is, ki aztán hosszú időn keresztül e városnak ékessége, az itt uralkodó szellemi életnek beszélő bizonyága lett. Elég csupán ő reá mutatnunk, hogy Basel akkori működését, nagy jelentőségét tisztán láthassuk. A nép között szájról szájra járt, hogy alig van olyan ház a városban, hol egy tudós ne volna szálláson. — Gyönyörű látványt tár fel előttünk abban a korban Basel; e kép már azon időből való, melyre visszatekintve — miként a nagy Hagenbach egy akad. felolvasásában megjegyezte — méltán sóhajthat fel a jelen ivadék: fuimus Troes! Ámde nem szabad felednünk, hogy a könyvnyomtatás ezen virágzását épen az egyetemnek, illetőleg a régibb humanismus fentebb említett két jelesebb tanára: Heynlin és Brandtnak köszönheté, így a dicső állapot megteremtése közvetve mégis az universitas érdeme, annál fogva ez élénk szellemi mozgalom annak történetével szorosan egybefügg, és habár Erasmus egy perczig sem volt tagja az egyetemnek s tevékenységét arra közvetlenül soha ki nem terjesztette, mindazáltal annak tanárait igen nagy befolyást gyakorolt. Nem akarok, nem is kísérlem meg erőmet felülmuló ítéletet mondani e nagy férfiú felett; csupán e város akkori történetéről levén szó, az ő személyét felemlítés nélkül nem hagyhattam. — Mert hiszen Basel volt az, a honnan az ő tulajdonképi theologiai működése kiindult. Görög új-testamentomának első kiadása itt jelent meg; itt hangzottak fel egyes szavai, melyek a theologiai tanokra tisztító és fejlesztő hatással voltak. Ha valakinek, úgy bizonyára neki a humanismus, a tisztán irodalmi élet volt a legfőbb; érdemei oly megbecsülhetetlenek, a tudomány és egyházba, a tanba és életbe becsusztott visszaélések elleni küzdelmei, — nyelvészeti és theologiai működése által, a reformáció utját hathatósan megegyen-

gette, azt bevégezni hiányzott nála nem csak a jellemzilárdság, hanem az érzelem mélysége, az erkölcsi komolyság, a tántoríthatlan hit. E mellett visszaretent korábbi működésének eredményeitől is, melyeket sem nem sejtett, sem nem akart. — De bármint ítéljenek is az ő eleintén tartózkodó, aztán mindig ellenségesebb álláspontjáról, melyet a reformációval szemben elfoglalt, azt nem fogja elvitathatni senki, hogy a scholasticismusnak sivar homokban szétfutkosó ereitől s kiszáradt medrétől egy bibliai alaphól meritett, éltet adó theologiai tudományosság forrásához, újólag ő vezette vissza a világot. Találónan hasonlítja őt Luther — Oecolampadiushoz irt levelében — Mózeshez, ki meghalt moab-földön, mielőtt az ígért szent földre, hova az izraelitákat vezérelte, önmaga beléphetett volna.

Mielőtt a szépművészeti tanszaktól bucsut vennék, tekintsük meg röviden annak tanszervezetét is, a mennyire a fenmaradt hiányos adatokból ez hatalmunkban áll. — A philosophiai facultas, egy a maitól egészen különböző szervezettel birt. Átalában véve a középkori egyetemek nem csupán azok voltak, mint mai napság a mi felsőbb tudományos intézeteink. A hallgatók között nem csak olyanokat látunk, kik a szükségképeni iskolai éveket végzik, hanem ugyanoly számmal érettebb korban levő, sokszor magas állású férfiakat, kik jöttek, hogy akadémiai diszméltóságot nyerjenek, hogy tanítva vagy tanulva, gyakorta egyszerre mind a kettőt, a tudományokkal való foglalkozás szép és dicső munkájában részt vegyenek. A kiválóbb tudósok, mint bölcsesség hírnökei vándoroltak egyik egyetemről a másikra, körülöttük csoportosult a tanulni vágyó ifju sereg, majd szaktársakkal egyesülten az akkori vitás kérdések felett disputatiókat tartottak. — Így volt aztán az itteni szépművészeti tanszak is így egy nagy, bizonyos fokozatokban tanító s egyszersmind tanuló testület s nagyon gyakran előfordult azon eset, hogy ugyanazon egyének, mig itt mint tanítók működtek, más facultásnál hallgatókként szerepeltek.

Az egyes tanok felolvasások- (lectiones), gyakorlatok- (exercitia) és vitatkozásokból (disputationes) álltak. A felolvasások ismét rendes (ordinariae) és rendkívüliek (concurrentes) valának, — félév elején osztották fel magok közt igazságosan a magisterek. A gyakorlatok olyanok lehetek, mint ma a gymn. felsőbb osztályokban szokásos írásbeli dolgozatok: a magister feladta a tárgyat, a tanulók által arról készített fogalmazványokat átnézegette, kijavítgatta s az észlelt hiányokhoz képest felvilágosításokkal, magyarázatokkal kísértte. A vitatkozások mondhatni legfontosabb részét képezték az egész tanrendszernek, rendesen minden szombatn d. e. 8—11 óráig tartattak, s azokat a tanulóknak szorgalmasan látogatni, figyelmesen végig hallgatniok kellett.

Különben az összes tananyag két főcsoportra osztott, illetőleg volt egy baccalaureusi és egy magisteri tanfolyam. A ki baccalaureus vagy az akkori elnevezés szerint baccalarius akart lenni, legalább is másfél évig valamely engedélyezett egyetemen, a kiszabott felolvasásokat és gyakorlatokat (in grammatica, rhetorica, logica, physica, astronomia) elvégezni s legkevesebb 30 vitatkozást végig hallgatni tartozott. Akkor jelentkezhetett a baccalaureusi vizsga letételére, mely alkalommal egyszersmind esküt tett — de non vindicando — hogy visszautasítottása esetére nem fog bosszút állani. A vizsga letétele után még egy évig folytatta tanulmányait; a nyári meleg hónapok tartama alatt, a kánikulában rendkívüli felolvasásokat tartott, akkor lett aztán valóságos baccalarius.

Ha pedig ezenfelül még magister is kívánt lenni, folytatta tanpályáját ismét legalább másfél évig, végezte a szükséges lectiones és exercitia pro magisterio (de coelo et mundo, de generatione et corruptione, de anima, Meteororum, Metaphysicae, Ethicorum, Politicorum, Economicorum, Novae logicae, Physicorum, arithmetica etc.) s legkevesebb 30 magisteri vitatkozásra részt vett. — Majd a szokásos eskü letétele mellett jelentkezett a magisteri rang elnyeréséért, a mikor élete, erkölcsé és tanulmányai felett szigorú vizsgálat tartatott, nehogy arra érdemtelent bocsássanak a nyilvános examenre s a facultas szégyent valljon; inkább az előleges próba volt a fő, miután a kit nyilvános vizsgára bocsátottak, annak a gradust rendesen meg is adták, ha csak feltűnő tudatlanságot nem tanusított — nisi enormiter post admissionem sui ad examen deliquerit. Akkor aztán jogában állt felvenni és viselni az elnyert czimet — licentia. A magisteri jelvények (insignia magistralia) formalis felvétele csak később történt, mely alkalommal az illető promotus a tanszak összes doctorait, magistereit, a pártfogókat megvendégelte. Ez volt a determinatio. Még azután két évig tanulni és legalább 30 vitatkozásban tényleges részt vennie kellett, csak akkor érdemelte ki teljese az elnyert gradust. Ez volt a magisterium complere.

A nagy számú tanári testületet alkották: 1) a rendes, fizetéses tanárok — magistri collegiati — 25—36 frt évi jövedelemmel; a magistri actu legentes vagy regentes, kik a rendes felolvasásokon kívül, a tulajdonképi tanítással is foglalkoztak s végre 3) a baccalaureusok, kik az alsóbbrendű vitatkozásokat teljesítették, egyszersmind azon könyvekről, melyeket a rang elnyeréséért tanulmányozniok kellett, kivévén csupán Aristoteles műveit, rendkívüli felolvasásokat tarthattak.

A tanulók és baccalaureusok, kik közt fegyelem tekintetében különbség nem tétetett, egyes bursákban, azok rektorainak felügyelete alatt éltek. — E bentlakásra a szépművészeti tanszak hallgatói kivétel nélkül köteleztettek, mely alól csak egyes különösebb esetekben adhatott felmentvényt az egyetemi rektor; evvel egyenértékű volt különben, ha valaki doktornál vagy magisternél fogadott szállást. Minden ujonnan jött tanuló tartozott magát valamely bursa rectoránál felvétetni, a mikor egyszersmind engedelmisségi esküjét is letette.

A bursákban meglehetősen szigorú fegyelem uralkodott. Télen 8, nyáron 9 órakor estve mindenkinek otthon kellett tartózkodni. Korhely élet, nőszemélyekkel társalgás, átalában minden illetlen magaviselet, zeneszerszámok s minden más a tanuló-társakat vagy szomszédokat zavaró lármás eszközök használata megtiltatott (fistulas, buccinas, ceteraque instrumenta clamorosa prohibet facultas). Kötelező nyelv a latin volt s azokat, kik saját nyelvükön beszéltek, egy — a kit farkasnak hittak — a rectornak bejelenteni tartozott.

Egy bursa lakói közös asztalnál étkeztek; a megjelenésben késedelmezők vagy átalában a rendszabályok ellen vétők, a hus elvonásával, nagyobb vétség esetében pénzbírsággal, kirekesztéssel büntetettek. Magok a bursák rectorai is nem csupán szigorú felvigyázat tartására, hanem hasonlóképp illendő, erkölcsös életre köteleztettek, — mindkettőnek elmulasztása hivatalvesztéssel volt egybekötve.

A szigorú fegyelem mellett a tanulók kiképzetésére is nagy gond fordított. Átalában e bursák mind megannyi tudományos telepek voltak, melyeknek elnyeréséért, alakíthatásáért vetélkedtek a tanítani vágyó magisterek. E bursák szolgáltak nekik mintegy veteményes kertül, hol tanáiknak talajt nyertek, hol mint gondos kertész, munkálkodhattak, eredményt mutathattak

fel, — itt nyertek kiképzést sok derék tudományos férfiak. Egy magister vezetése alatt szabály szerint 15-nél több tanuló nem lehetett. Mintha csak jobban tudtak volna egy némely dolgot akkor, mint 3—400 esztendővel később mai napság.

Ez volna már a philosophiai facultas történeti fejlődése, belső szervezete, alapításától kezdve a reformatióig. Láttuk a scholasticismus utolsó fellángolásában, a humanismus virágzásának első és második időszakán át odáig, hol ez egyoldalúsága miatt egy másik elv előtt hátrálni kényszerült — és mindenütt igen nagy élénkséggel találkoztunk. Ezen a facultason nyilatkozott legerőteljesebben azon kor összes szellemi mozgalma és habár rangra nézve a legutolsó, jelentőség tekintetében első volt, mert a kor legnagyobb eseménye — a reformatiónak is nagy részben az ide tartozó tanok egyengették meg az utját.

(Folyt. köv.)

Különfélék.

A „Catholic Presbyterian“ nemzetközi egyházi és vallási közlöny f. évi február és márczius havi számaiban Balogh Ferencz ismerteti „A magyarországi ref. egyház új egyetemes zsinata“ czimen a Debreczenben mult év végefelé tartott nagy zsinatunk lefolyását. Előbb történeti eseményeket sorol fel, majd a zsinat megnyitását s azután legfőbb tárgyait adja elő rövid, de a legfőbb mozzanatokat mindenütt magában foglaló tárgyalással s a nagy külföld előtt ismeretlen tényeket viszonyokat mindenütt annak felfogásához alkalmazva. A márcziusi számban, hol a zsinat ismertetése be van fejezve, a szerkesztő Dr. Blaikie tanár a közlöny egy más helyén örömeinek ad kifejezést e zsinat tartatása fölött. „Csak két hónapja, mondja a szerkesztő, mikor a figyelmet föl hívni szerencsénk volt azon új életre és erélyre, melyet a franczia ref. egyház hívó része az által mutatott fel, hogy zsinatot tartott s a presbyteri egyház-kormányzás újjászervezésére tett lépéseket. A mi nagyon szeretett barátunknak, Balogh tanárnak közleménye, melyet mult számunkban kezdtünk meg és ebben berekesztünk, igen fontos mozzanatról ad hirt, egy egyetemes zsinat összejöveteléről, mely mind az öt egyházkerületet képviselte, melyre a magyar ref. egyház fel van osztva. Nevezetes ezen esetben, hogy az államkormány távol tartotta magát, nem nevezve ki királyi biztost, holott ezt joga lett volna megtenni. Bármiképen gondolkozzunk is a zsinat némely határozatairól, úgy látszik, hogy az összejövetel, kitünő mértékben erőteljes és szívélyes volt s a mit az a jövőre nézve ígér, fontosabb, mint a mit jelenben végezett. Vannak nagy régi emlékek a magyar ref. egyháznak, különösen erdélyi ágának történetében és Magyarországra nézve semmi sem lehet reményt nyújtóbb dolog, mint istenes és félelmet nem ismerő atyáik lelkével teljes emberek összetalálkozása. — Tudjuk, hogy a szervezkedés pusztá felujulása magában véve csekély dolog; de minden tapasztalat azt mutatja, hogy egy szervezetlen egyház szellemileg nem tud boldogulni. A megújult szervezet első sorban szükséges a megújult tevékenységhez, hithűséghez és vallásossághoz.“ Üdvözljük az érdekes zsinati tagot, hogy a közérdekű ügyet a világ egyik legnevezetesebb egyházi lapjában közzé tette s köszönjük a szerkesztő reflexióit.

Megrendelési felhívás ily czimű műre: „A nagy-kállói ev. ref. egyház története.“ Irta Görömbei Péter, nagy-kállói ev. ref. lelkész.

E szerény irodalmi vállalkozásnak egy kis története van. Én ugyan évek óta gyűjtögetem Nagy-Kálló város s egykori végvára történetének megírásához az adatokat. Vár is már jó halmaz rendezésre; azonban e művet ki nem adhatom még, mivel néhány magán és közlevéltárat előbb át kell kutatnom. Eddigi kutatásaim közben azonban kikerkedett előttem a nagy-kállói ev. ref. egyház története. Tudva, milyen bizonytalan az emberi élet, hogy legalább ez adatok velem együtt el ne enyészessenek, e kis művet sajtó alá rendezem. Ezt fogná követni Nagy-Kálló város s végvára, s ezt ismét a felső-szabolcsi ref. egyházmegye történetének megírása, melyek egymással igen közeli és szoros viszonyban állanak. Hogy mire érhetek sokféle hivatalos elfoglaltatásaim mellett: azt a jövő fogja megmutatni.

Sokáig tünődtem felette: vajjon bocsássak-e ki megrendelési felhívást e szerény műre? Végre is ráadtam magamat e következő indokok alapján: a történészek által elfogadott azon irányelvnek valóságáról győződtem meg művem írása közben, melyszerint egy helynek, pl. város vagy egyházközségnek a történetét, a környékben létező községek vagy egyházak történetétől elszigetelten megírni teljességgel nem lehet. Én is, bár kizárólag a nagy-kállói ev. ref. egyház történetét akartam megírni, mégis érintenem kellett Szabolcsmegye reformációját, s a felső-szabolcsi ref. egyházmegyébe kebelezett reform. egyházak történelmi viszonyait s viszontagságait; mert csak így, e nagyobb keretbe beillesztve lehet érthetővé tenni, s megvilágítani a nagy-kállói ref. egyház multját, történetét. De bátorított azon nagyon figyelmet érdemlő körülmény is, hogy Szabolcsmegye területéről, az egy Kis-Várda város történetén kívül, alig jelent meg történelmi mű. Ezen okok azon reményt keltették fel bennem, hogy midőn szerény művemmel némi-nemi szolgálatot vélek teljesíteni; sőt talán mulasztást is ütök helyre: ugyanakkor az efféle történelmi művek iránt érdeklődő közönség nem vonja meg tőlem nagybecsű támogatását.

A mű fő fejezetei: I. Vázlatok Nagy-Kálló város multjából. II. Az egyház és egyházmegye reformációja s a nagy-kállói egyház történetei időrendben. III. Vallás-erkölcsei élet. IV. Iskolaügy (1850-ig gymnasium). V. Lelkészek s rektorok (a gymnasium igazgatóinak) nevei s rövid életrajzuk. Kapcsolatban ezzel: a felső-szabolcsi ref. esperesek névsora máig sat. Tisztelettel hívom fel az ily művek iránt érdeklődő lelkésztársaimat s prot. hitrokonaimat, hogy jelzett művem közrebocsátásában megrendeléseik által támogatni méltóztassanak. A megrendelés levelező-lapon való irás által, utólagos fizetés kötelezettsége mellett is, eszközölhető. — A megrendeléseket kérem, a nevet, lakó helyet, utolsó postát tisztán feltüntetve lapon, hozzám Nagy-Kállóba (postahely, Szabolcsmegye) intézni. A mű terjedelme 6—7 nyomtatott iv leend. Ára 50 kr. A mű június elején jelenik meg. Ápril hó 1-ig kérem a megrendelést.

Halálozások: Pap Károly b. püspöki ref. lelkésznek s a bihari egyházmegye több éven keresztül kitünő és buzgó esperesének nagy gyászja van: nője Szántó Eszter agyszélhűdésben negyednap haláltusa után elhunyt. A

kitünő műveltségű jó nőnek béke és nyugalom lengjen sirja felett: a gyászra hívott tiszteletes férfit pedig fogadja igaz őszinte részvétünket.

Dr. Kain Albert Debreczen város kitünő orvosa, a páratlan emberbarát, hosszas szenvedés után e hó 9-én hunyt el 69 éves korában, temetése 12-én délután ment végbe a legnagyobb részvét mellett, melyben Debreczen város közönsége egyetemesen részt vett. A boldogult nem csak szaktudománya terén, hanem az általános műveltségben is kimagasló alak volt, ezenkívül teljes szívósság, humanismus és emberszeretet szép erényei ékesítették. Szeretett nője gyászolja legközelebről, ki immáron egy maga maradt mint a megszedett szőlőtő lomb és gyümölcs nélkül. Egyetlen nagy reményű fiokat már régebben elvesztették, a kinek két volt nevelője Balogh Ferencz debreczeni, Dr. Bihari Péter budapesti tanárok a szeretet, hála és tisztelet könyeivel adózva kísérték ki a halottak hazájába igazán szeretett második atyjukat. Nyugodjék békével e ritka nemes jellemű férfi!

Révész Imre emlékére a püspöki hivatalhoz befolyt adományok:

Kiss Áron esperes gyűjteménye a szatmári egyházmegyéből 73 frt 13 kr.

Zöld Mihály rittbergi lelkész gyűjtése egyházból 5 frt.

Bunyaszegszárdi egyház 2 frt 20 kr.

Avas-ujvárosi egyház 5 frt.

Darabos Sándor sz.-andrás lelkész 1 frt, az egyház 3 frt.

Helyreigazítás. A múlt évi okt. 15-én megjelent számban a révkomáromi egyház 5 frttal jeleztetik, holott 10 frtot küldött.

Tartalom: Megnyitó beszéd Nagy József énekkari alapítványozó emlékünnepevényén 1882. márczius 5-én Debreczenben. Balogh Ferencz. — A debreczeni Graduálok. (Vége.) Kálmán Farkas. — A heidelbergi káté rövid története. (Folytatás.) Erdős J. — Apologia a heidelbergi káté mellett. Vári Szabó S. — Egy pár közérdekű elvi kérdés. Pótor Dániel. — Felekezeti gymnasiumaink jövője. — Debreczeni ref. egyház közgyűlése 1882. márt. 12. — Külföld. —y—s. — Táraza: Néhány vonás a baseli egyetem legrégebb multjából és jelenéből. (Folytatás.) Kiss Bertalan. — Különfélék. — Pályázat.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztő társak:

Békési Gyula, Géresi Kálmán.

Pályázat.

A folyó évi május 31-én s a következő napokon tartandó erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlésen a következő tanszékek fognak választás utján betöltetni:

1. a nagy-enyedi Bethlen-collegium főgymnasiumánál:

a) a classica litteraturai, jelesen latin irodalmi;

b) magyar nyelv s irodalmi (ez utóbbi tanszék betöltésénél a philosophiai propaedeutikának gymnasiumban tanítására való képesítés előnyül fog szolgálni).

Ezen tanszékek mindenike következő javadalmazással van egybekötve: 1350 frt évnegyedenként előre fizetendő kész pénz; 96 köbméter tüzifa jelenleg 240 frt értékben és természetbeli szállás, esetleg 250 frt szálláspénz. A pénzfizetés az ezen iskolánál tett szolgálat megkezdésétől számítva öt évenként 50 frttal emelkedik 250 frt összegig.

2. a kolozsvári collegium főgymnasiumánál:

a történelem- földrajzi tanszék.

Az ezzel járó javadalom: 1200 frt évi fizetés, évnegyedenként előre kiszolgáltatva és természetbeli szállás, esetleg 210 frt szálláspénz.

A pályázók kötelesek életkorukat, vallásukat, eddigi szolgálatukat, erkölcsi viseletüket és az illető tudományszakra képesítésüket szabályszerűen igazolni. Kérvényeiket folyó év április 30-ig bezárólag az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának alólírt elnökéhez közvetlenül nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvárt 1882. február 26-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Nagy Péter,
ig. tanácsi elnök.